

TORTUNA KYRKA

Tortuna prästgård 1:9, Tortuna församling, Västerås kommun, Västmanlands län

BESKRIVNING

Kyrkomiljön

Landskapet i Tortuna socken i östra Västmanland är flackt och ännu agrart präglat. Här finns flera järnåldersgravfält, runstenar och hällristningar. I sydöstlig riktning rinner Lillån, vars dalgång är av intresse för både kultur- och naturvården. Socknens gårdar ligger i det öppna slättlandskapet, ofta omgivna av lövträd. Några byar har trots sprängning vid 1800-talets skiften behållit en gammal bykaraktär, exempelvis Ekeby, Nicktuna och Nortuna.

Genom järnvägens tillkomst 1876 utvecklades ett stationssamhälle söder och väster om kyrkbyn som ligger centralt i socknen. Vid 1990-talets järnvägsutbyggnad fick banan en sydligare dragning och samhället har hamnat mer avsidet.

Kyrkbyn omges av beteshagar och skogsdungar. I söder ligger prästgården med stor trädgård som kan nås genom en öppning i kyrkogårdsmuren. På klockvretarna i öster ligger kyrkskolan, vars äldre delar tillkom på 1800-talet senare del.

Norr om kyrkan vidtar betesmarker.
Digitalfoto Rolf Hammarskiöld

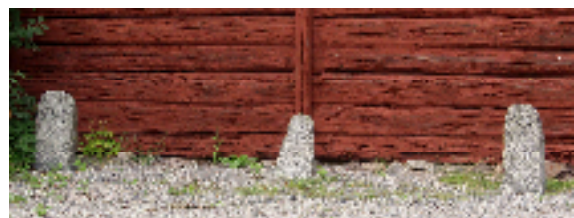
Vid den grusade parkeringen väster om kyrkogården står en timrad, faluröd likvagnsbod och två kyrkstallar, omvandlade till ekonomibyggnader för kyrkogårdsförvaltningen. Intill likvagnsbodens södra sida finns ringarstenar uppställda, idag unika för Tortuna och grannförsamlingen Björksta. I backen i nordväst finns en f d fattigstuga från omkring 1800, upplåten för barn- och ungdomsverksamhet. Som miljöskapande komponent ingår även barnmorskehuset från 1920-talet, numera församlingshem.

Ekonomibyggnader och likvagnsbod –
Digitalfoto Rolf Hammarskiöld

Före detta barnmorskehuset –
Digitalfoto Rolf Hammarskiöld

Ringarstenarna fanns i mitten av 1800-talet resta utmed vägarna fram till kyrkan. När ett begravningsfölje passerade en bestämd sten påbörjades sammanringningen.
Digitalfotografier Rolf Hammarskiöld

Kyrkoanläggningen

Kyrkogården vilar på en låg, kallmurad gråstensmur och på dess insida växer en ribshäck. Muröppningar finns mot kyrkans västport, från en kyrkstig i öster och från intilliggande prästgården i söder. De två förstnämnda är utförda av skulpterade granitstolpar med infästa järngrindar, bägge bär årtalet 1894.

Grusgångar leder från alla ingångarna runt kyrkan och kyrkogården parallellt.

Innanför häcken runt kyrkogården växer lindar. Samtliga kvarter är gräsbevuxna. Häckar indelar kvarteren, bortsett från norra sidan där bara enstaka tujor och buskar växer.

Kyrkogårdens södra sida vetter mot prästgården, vars huvudbyggnad uppfördes 1774 och ombyggdes 1882. Digitalfoto Rolf Hammarskiöld

Tortuna kyrka är rektangulär med västtorn och liten sakristia utbyggd mot norr. Sockeln är slätputsad och grå, frånsett runt koret där oputsade stenar sticker ut i förhållande till vägglivet. Fasaderna är slätputsade och strukna med vit kalkfärg. Utsmyckningen begränsar sig till takgesimsens enkla putslistor och de båda portalernas pilasterförsedda omfattningar, den södra i Gustaviansk stil. Norra långsidan har ett och den södra två stickbågiga långfönster med mörkbruna snickerier, utan beslag. Över sydportalen och i tornet sitter runda fönster, över västportalen ett lunettfönster. Fönsterbågarna har genomgående smäckra, täta spröjsverk. Östra gavelns korfönster är av samma storlek som långsidornas, men indelat i nio mindre bågar med blyinfattade rutor. Ingångarna har pardörrar, panelklädda och målade med brun oljefärg. Över västra ingången sitter en gedigen gjutjärnsarmatur. Långhuset har ett inte så brant vinklat sadeltak klätt med dubbelfalsad, svartlackad plåt. Sakristians tak är valmat och försett med en utkragad tegelskorsten. Överst på det robusta tornet sitter en fyrsidig lanternin som är klädd med svartmålade gamla skivplåtar och krönt med förgyllt kors och kula.

Dagens fönsterindelning och portaler tillkom vid ombyggnad 1780-81. Västtornet byggdes 1824-26, efter ritningar av C D Björk. Samtidigt ersattes långhusets dåvarande branta, stormskadade tak med ett flackare - Digitalfotografier Svensk Klimatstyrning AB

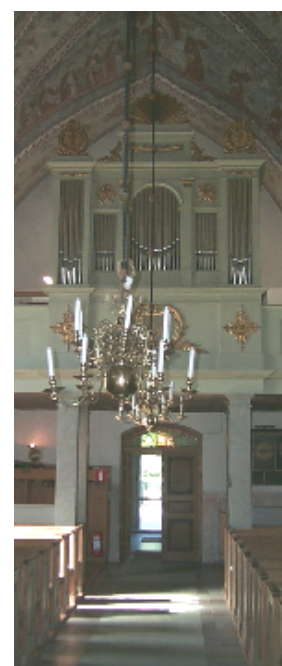
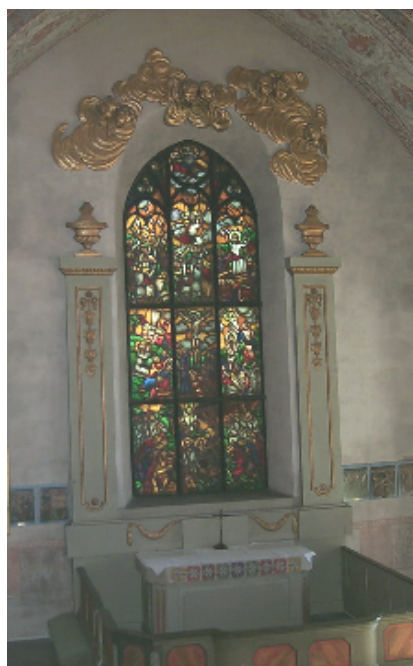
Inträde sker normalt genom tornets vapenhus, som har kalkstensgolv, vitrappade väggar och tak av handhyvlad, idag omålad panel. På ömse sidor om passagen leder raka, breda trappor upp mot orgelläktaren och tornets övre våningar.

Kyrkorummet är enskeppigt, täckt med tre stjärnvalv som troligen bemålades vid 1500-talets början av en okänd mästare. Valvmålningarna har aldrig varit överkalkade och är därför bevarade i ovanligt stor utsträckning. Mer fragmentariska är väggarnas målningar som skadats av överkalkningar, större putslagningar och ändrad fönsterindelning. Vid sidan av medeltida måleri finns på norra sidan rester av en draperimålning från 1600-talet.

Längst upp i östra travéns valv finns apostlarna avbildade.
Digitalfoto Svensk Klimatstyrning AB

Predikstolen från 1641 med tillhörande ljudtak, försedd med rika sniderier, är placerad mitt på långhusets norra sida. Altare, altarring och altarprydnad är alla tillkomna 1791. Altaret i trä har blåmarmorade ytor, altarringen är sluten, med brunmarmorade speglar och grå ramstycken. Som altartavla tjänar korfönstrets glasmålning, skapad av Per Månsson 1934.

Predikstolen tillverkades av en lokal snickare 1644, genom dåvarande pastor Schults försorg. Vid renovering 1932 avlägsnades 1800-talets övermålningar, den understa färgsättningen frilades och återskapades. Altare, altarprydnad och altarpuppas återfick vid restaurering 1981 en tidigare, om än inte ursprunglig färgsättning. Orgelläktare och orgelverk byggdes i mitten av 1800-talet och ersatte då en läktare i trä över sakristian nå korets norra sida - Digitalfotografier Svensk Klimatstyrning AB.

Läktaren från mitten av 1800-talet står på fyrkantiga, marmorade pelare och har en ljusgrön barriär med förgyllda sniderier. Den samtida orgelfasaden går i samma stil. På norra sidan, inbyggd i valvpelaren, leder en murad trappa upp till kyrkvinden.

Kyrkorummets nyare inredning är till största delen tillkommen vid den senaste stora omgestaltningen 1932, ledd av arkitekt Arre Essén. Då fick fönstren nuvarande inre bågar med grön- och rödtonat nyantikglas i blyinfattning. Även bänkinredningen på fernissat brädgolv byggdes då, bestående av öppna rader med rektangulära gavlar. Dess ytor är syrabetsade och inramade med bruna och mörkt gröna lister. I gångar och kor ligger golv av kvadratiska bruna och grå kalkstensplattor, förmodligen från 1860-talet fast omlagda på betongplatta 1932.

Bänkinredningen från 1932 är ritad av Arre Essén och tillverkad av Orresta snickerifabrik i grannsocknen Björksta - Digitalfoto Svensk Klimatstyrning AB

Sakristian är täckt med ett vitkalkat kryssvalv och har ett fernissat brädgolv som lades 1932 ovanpå ett äldre. I hörnet mot nordväst finns en gammal öppen eldstad som inte längre används. Rummet upptas idag till stor del av förvaringsmöbler, byggda 1932 och 2004. Under sakristian finns ett litet murat källarium, tidigare använt för att lagra vin.

Sakristian är liten och trång. Till vänster om eldstaden ses den möbel som insattes i sakristian 2004 för att skrudar skall kunna förvaras liggande. Till höger om eldstaden är ett av de skåp som insattes 1932, ritat av Arre Essen och liksom kyrkorummets bänkinredning med syrabetsade ytor
Digitalfoto Svensk Klimatstyrning AB

Kort historik

Enligt obekräftade uppgifter skall Tortuna ha uppstått som annex till Björksta kyrka. En träkyrka lär ha funnits redan på 1000-talet. Delade meningar råder om när den ersattes av nuvarande kyrka i sten. Vanligast är uppfattningen att den uppfördes under 1200-talets senare del, med kyrkorum och kor sammanbyggt under ett tak. Den hade två portaler mot söder, i östra gaveln ett trekopplat fönster och i södra sidan antagligen två dubbelkopplade fönster. Kyrkorummet var täckt med ett tunnvalv i trä.

Biskop Lydeke utfärdade år 1473 ett avlatsbrev för kyrkan, vilket har satts i samband med att kyrkorummets nuvarande valv blev slagna på 1470- eller 80-talet. Till detta kan läggas att ett nybyggt högaltare invigdes år 1489. I början av 1500-talet dekorerades valven med målningar av en okänd mästare.

Vid blixtnedslag år 1577 förstördes kyrkans yttertak och den dåvarande klockstapeln. Yttertaket återuppbyggdes året därpå, men det dröjde till 1645 innan de svedda fasaderna lagats och avfärgats på nytt. Från den tiden är också de första uppgifterna om att kyrkorummet fått bänkinredning och predikstol. Sannolikt tillkom även ett murat altare invid korets gavelvägg. Förnyelsen fortsatte med att fönsteröppningarna förstörades, vilket medförde att medeltidens två- och trekopplade fönster gick förlorade. På insidan försågs de nya fönsteröppningarna med draperimålningar, varav fragment idag återstår.

Nästa ombyggnad ägde rum 1780-81, då sydsidans förfallna vapenhus revs, ett fönster insattes i den tidigare portalen samtidigt som ett annat fönster igenmurades. I västra gaveln upptogs en ersättande portal, försedd med pilastrar och avfattningar. Porten till koret flyttades österut och fick en omfattning i samma stil. Fönsteröppningarna förstörades än en gång, nu till alltjämt befintlig storlek. Valvens medeltida målningar bevarades, men 1640-talets draperimålningar överströks med vit kalkfärg. Tio år senare förnyades även koret med tillkomsten av ett altare i trä, snidade pilastrar på sidorna om korfönstret och en ny altarring, allt tillverkat av bildhuggare Jonas Holmin. 1700-talets förnyelse fullbordades 1794 med att ett runt fönster togs upp över porten till koret.

Åren 1824-25 tillbyggdes kyrkans västtorn, efter ritningar av arkitekt C D Björk och under byggmästare Olof Sjöströms ledning. Det gjordes relativt lågt och kraftigt, med en fyrsidig plåtklädd lanternin. Samtidigt vitlimmades fasaderna och långhusets stormskadade tak ombyggdes. Från att tidigare haft ett brant sluttande fall fick det dagens flackare.

År 1854 installerades nuvarande orgelverk på den då nybyggda läktaren. Vid inre förnyelse 1864-74 ersattes de slutna bänkkvarteren med öppna bänkrader på nylagda brädgolv, medan planstengolv lades i gångar och kor. Altarets och predikstolens snickerier ommålades och förgylldes. Kyrkorummets väggar vitlimmades återigen. För att finansiera nyinredningen såldes kyrkans medeltida altarskåp och en rad träskulpturer till Statens historiska museum.

Kyrkorummet i början av 1900-talet hade en öppen, ekådrad bänkinredning, byggd omkring 1870. Uppvärmning skedde med en värmeugn, placerad på södra sidan. Vid fotograferingstillfället var väggarna vitmenade. Deras medeltida måleri frilades 1932.

Vid yttre upprustning 1905 insattes nuvarande fönsterbågar med täta spröjsverk och taket belades med falsad plåt istället för tidigare spåntäckning. Annars är nuvarande utseende främst resultatet av en omgestaltning 1932, efter handlingar upprättade av arkitekt Arre Essén. Då bröts golven upp för grundförstärkning och gjutning av nytt undergolv. I gångar och kor lades sedan bruna och grå kalkstensplattor. Kyrkorummets väggar frilades från 1700- och 1800-talens kalkfärgsskikt så att rester av äldre måleri frilades och kunde restaureras. 1860-talets öppna bänkrader ersattes med nya, likaledes öppna fast med hela bänkryggar och gavlar. Sakristian renoverades och fick nya förvaringsskåp. Kyrkorummets förnyelse fullbordades två år senare med insättandet av ett nytt korfönster med glasmålning av Per Månsson.

Större insatser som sedan dess skett är fasadrenoveringar 1960 och 1989/96, restaurering av altaruppsats, predikstol och kyrkorummets målningar 1981, takets omläggning 1993, samt förnyelse av kyrkans värmesystem 1996. Sakristian renoverades 2004, samtidigt med att en ny förvaringsmöbel byggts.

Kulturhistorisk karakteristik och bedömning

Tortuna kyrka präglas till sin exteriör av ombyggnader 1780-81 och 1824-26. Vid den förra tillkom nuvarande fönsterindelning och portaler, vid den senare tillbyggdes västornet och långhusets tak sänktes till dagens flackare fall. 1905 insattes nuvarande fönstersnickerier och takets tidigare spåntäckning ersattes med falsad plåt.

Kyrkorummet är täckt med medeltida stjärnvalv, vars 1500-talsmålningar aldrig varit överkalkade och därför räknas till de mest välbevarade i stiftet. Huvuddelen av väggarnas målningar är från samma tid, fast mer fragmentariska. Andra äldre inslag i kyrkorummet är predikstolen från 1641, altaruppsatsen från 1791 och läktaren med orgel från mitten av 1800-talet, invigd 1854. Vid den senaste stora omgestaltningen 1932 tillkom nuvarande golv, bänkinredning och innerfönster med färgat nyantikglas. De olika delarna bildar en väl avstämd helhet.

Kyrkplatsen i Tortuna har bevarat åtskilliga historiska inslag såsom likvagnsskjul, kyrkstallar och prästgård. Miljö har därför av läns museet och kommunen klassats som värdefull miljö. De tre ringarstenarna är registrerade fornlämningar.

Att särskilt tänka på i förvaltning och användning av kyrkan och kyrkomiljön:

- Kyrkorummets två travéer hör till stiftets mest välbevarade medeltida byggnadsverk. Till detta skall läggas att valvens målningar aldrig varit övermålad.
- Att såväl altare, altarprydnad som altarring är desamma sedan 1791 är relativt sällsynt. Vid senaste restaureringen återställdes delvis den ursprungliga färgsättningen
- Den i valvpelaren murade trappan upp till kyrkvinden är en av få bevarade i sitt slag och vittnar om den äldre tid då kyrkan saknade torn.
- Vapenhuset i tornets bottenvåning med sina dubbeltrappor till våningen ovanför är en välbevarad 1800-talsinteriör
- Södra sidans pilasterförsedda, lätt överdimensionerade portal från 1780-81 är tidstypisk och skänker särprägel åt kyrkans exteriör
- Då bänkinredningen vid färdigställandet 1932 fick syrabetsade ytor var detta en nyhet inom dåtidens restaureringskonst. Behandlingen har givit träytorna en lyster som ansluter väl till kyrkorummet i övrigt och bör därför bibehållas.
- Gravvårdar av större kulturhistoriskt värde har klassats i läns museets kyrkogårdsinventering 1984.

Källor och litteratur

Otryckta källor

Riksarkivet (RA): Överintendentsämbetet D II b: 9 T 84, ritningar 1823, 1934 och 1957

Riksantikvarieämbetets antikvarisk-topografiska arkiv (ATA):
Ihrfors, Eric: *Westmannia sacra*, handskrift färdigställd 1899-1902, baserad på församlingsarkivens handlingar från äldsta tid fram till omkring 1900

Tortuna församlingsarkiv (TF): Brandsyn 1878, Entreprenadkontrakt 1905-09-11

Västerås kyrkliga samfällighets arkiv (VKS): Arbetsbeskrivningar, anbud, fakturor, protokoll och rapporter 1989-2004

Västmanlands läns museums arkiv (VLM):

- Kyrkogårdsinventering, redovisad 1984-10-18 av antikvarie Ulla Bergquist
- Prästgårdsinventering, redovisad 1993 av byggnadsantikvarie Lars Bergström

Västerås stifts arkiv (VS):

- Västerås domkapitel E IV a: 91b; inventariebeskrivning 1783, skrivelse 17/2 1791, inventariebeskrivningar 1801 & 1805, protokoll 9/2 1822
- Västerås domkapitel E IV b: 118; inventariebeskrivningar 1843, 1850, 1865 och 1874

Litteratur

Ahlberg, Hakon och Björklund, Staffan: *Västmanlands kyrkor i ord och bild* - Förlag: Staffan Björklund 2000

Kilström, Bengt Ingmar: *Tortuna kyrka* - Utgiven av Västerås stifts kyrkoberskrivningskommitté 1984, nytryck 1993

Lundblad, Torsten: *Tortuna kyrka, en kort beskrivning* - Västerås 1966, nytryck 1993

Nilsén, Anna: En passionssvit i Statens Historiska museum/*Fornvännen 1983: 2, s 113-125/*

Nilsén, Anna: *Kalkmålningarna i Tortuna kyrka – 1984*

Restadius, Lars: *Kort beskrivning öfver Tortuna socken – färdigställd 1844, publicerad av Tortuna hembygdsförening 1980*

Rönnegård, Sam: *Stiftskrönika/Julbok för Västerås stift 1933 – Västerås 1933, s 155-191/*

Sjögren, Josef: *Orgelverken i Västerås stift – En historisk översikt 1952, Nordiska museet/Stockholm 1952*

Övriga uppgifter

Inventeringsperiod: 2004-10

Fältinventering: Rolf Hammarskiöld, Västerås stift

Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning: Rolf Hammarskiöld, efter samråd med referensgrupp utsedd av Västerås stift

Rapportsammanställning: Rolf Hammarskiöld, Västerås stift

Färdigställd: 2005-05-19

Sammanställning av viktiga händelser för kyrkan, relaterade till källor

Årtal	Händelse	Kommentar	Upphovsman	Källa
1300 (ca)	Nybyggnad	Den ursprungliga stenkyrkan uppfördes med kyrkorum och kor under samma tak, samt sakristia mot norr. På södra långsidan fanns två portaler, i östra gaveln ett trekopplat fönster och i södra sidan antagligen två dubbelkopplade fönster. Kyrkorummet var troligen täckt med ett trätunnvalv.		Kilström, s 2 RAÄ: Bedömning av Ann-Catherine Bonnier
1468 (?)	Nybyggnad (?)	Enligt 1830 års inventarieförteckning av Kgl majjts förordning skall kyrkan ha blivit uppförd 1468 i biskop Labelis tid och då Jakob Thoresson här var pastor. Förmodligen är detta ett felaktigt antagande som under lång tid traderats.		ATA: Inventarieförteckning 1830
1470-80-t	Valvslagning	Kyrkorummets ursprungliga trätunnvalv ersattes med två tegelmurade stjärnvalv. (Valvslagningen har satts i samband med ett avlatsbrev utfärdat den 3 december 1473 av biskop Lydeke.) Över sakristian tillkom troligen en läktare i trä vid denna tid. Vapenhus byggdes ut på södra långsidan, framför huvudingången som var den västra av de båda portalerna.		ATA: Ihrfors Kilström, s 2 Restadius, s 11
1489	Fast inredning – altare	Ett altare invigdes den 20 december 1489. Troligen anskaffades ett altarskåp vid samma tidpunkt.		Kilström, s 2
1500 (ca)	Arkitekturbunden utsmyckning - måleri	Kyrkorummets valv och väggar bemålades av ej identifierad mästare. Flertalet har daterat dem till 1500-talets början (delade meningar råder dock).		Boström, s 100-101 Kilström, s 2, 8
1577	Brand – delvis förstörd	Vid Eskilsmässotid (den 12 juni) inträffade ett blixtnedslag så att kyrkan och klockstapeln med tre klockor avbrann.		ATA: Ihrfors, s 1839 VS:
1578	Ändring – ombyggnad, tak	Kyrkan återuppbyggdes efter brand. Taket restes med virke levererat av Christopher Bengtsson och Peter Eriksson i Nortuna, vilka svarade för ett takfall vardera.	Christopher Bengtsson & Peter Eriksson	ATA: Ihrfors, s 1839-1840
1642		Nytt orgelverk uppsattes på den dåvarande träläktaren på korets södra sida. Läktaren lär ha varit smyckad med tio (möjligen fler) passionstavlor i skuret trä.	Orgelbyggare Lars Ersson, Enköping	Sjögren, s 324
1643	Fast inredning – bänkinredning, predikstol	Kyrkorummet försågs med ny bänkinredning och predikstol, färdigställd av lokalt verksam snickare.	Lokal snickare	Kilström, s 14
1644	Fast inredning – bänkinredning, predikstol	Bänkinredningen och predikstolen målades. (inskriftion i predikstolen: hic suggestus cum organis et subseius elaboratus et depictus est, Past: Erico Lauren. Schult 1644)	Målarna Anders och Carl Persson	Kilström, s 16
1645	Vård/underhåll – exteriör	Kyrkans fasader lagades och avfärgades. De hade varit skadade och svedda av brand sedan 1577		ATA: Ihrfors, s 1840
1649-79	Ändring/ombyggnad - fönster	Under kyrkoherde Johannes Sevallius tid förstörades östra gavelns fönster, varvid trefönstergruppen spolierades. Södra sidans två fönster förstörades och i västra gaveln upptogs ett nytt fönster. Kyrkorummets golv belades med nytt tegel. Bänkinredningen försågs med nya dörrar, vilka målades Kyrkorummets väggar målades med ”krita och ziratliga gardiner”		ATA: Ihrfors, s 1842 Kilström, s 4

Årtal	Händelse	Kommentar	Upphovsman	Källa
1739-40	Fast inredning – orgel	Genomgripande förnyelse av dåvarande orgelverk (som stod på en träläktare på korets södra sida) med bibehållande av 1642 års fasad.	Orgelbyggeri Gren & Strähle	Restadius, s 11 Sjögren, s 324-325
1780-81	Rivning Ändring – ombyggnad, stomme Ändring – ombyggnad, exteriör Ändring – ombyggnad, interiör	Stor upprustning genomfördes; <ul style="list-style-type: none"> • 1400-talets sedan länge förfallna vapenhus revs, den forna portalen till kyrkorummet igenmurades delvis och ett fönster insattes. • På västra gaveln upphöggs en stor portal, försedd med pelare vid avfattningarna. Dubbeldörr insattes. • Södra sidans befintliga portal till koret flyttades österut och försågs på utsidan med avsatser och pelare. • Kyrkans fönsteröppningar förstörades, de gamla fönstren kasserades och ersattes med nya. • Då även ett högre fönster insattes i korets gavelvägg borttogs altartavlan. • Kyrkans fasader vitlimmades. • Kyrkorummets väggar vitlimmades, men valven lämnades orörda (för dess antika målning) • Altarbordet minskades till höjd och bredd. Den tidigare altarbordsskivan borttogs och återanvändes som trappsten framför västra portalen. 		VS: E IV a; 91b, Inventarium 1783 ATA: Ihrfors, s 1845 VS: E IV a: 91b, skrivelse till domkapitlet 17/2 1791 Boström, s 108
1784	Fast inredning - orgel	Orgelverket renoverades	Orgelbyggare Olof Schwan	Sjögren, s 325
1791	Fast inredning – altare, altaruppsats	Altaruppsats, altarring och altarbord i trä färdigställdes. Altarring och altaruppsats målades i ljus turkosblå ton med förgyllda lister, altaret mer ljust grått i tonen. På båda sidor om korfönstret uppställdes pilastrar med förgyllda listverk, samt krönta med brinnande urnor. Invigning ägde rum den 27/11 (första advent) av kyrkoherden Nils Lindius.	Bildhuggare Jonas Holmin, Köping	ATA: Ihrfors, s 1846 VS: E IV a: 91 b, inventarium 1801 VKS: Konservatorsrapport 1982-10-11
1794	Ändring	Fönster upptogs över porten till koret.	Murmästare Fahlgren, Västerås	ATA: Ihrfors, s 1846
1805		Vid inventering detta år konstaterades att klockstapeln var så förfallen att den blivit farlig att använda.		VS: E IV a: 91 b, inventarium 1805
1822	Äldre kulturhistorisk inventering	Inför planerad upprustning och tillbyggnad av västtorn blev besiktning förrättad av byggmästare Olof Sjöström som i protokoll bland annat anförde att kyrkans murar var i gott skick, fränsett västra gaveln som till följd av fel vid grundläggning skilt sig från långsidornas murar. Långhusets yttertak hade tidigare varit i god kondition men skadats svårt vid storm månadsskiftet januari-februari 1822.	Byggmästare Olof Sjöström	VS: E IV a: 91 b, protokoll den 9/2 1822 Kilström, s 5
1823	Ritning godkänd	Ritning daterad 6/5 1823 till fasad, plan och sektion inför utbyggnad, upprättad av C D Björk på uppdrag av Överintendentsämbetet. Tornet redovisades med runda fönster och firsidig lanternin, vilket förverkligades. Även föreslaget flackare yttertak förverkligades, däremot inte föreslagen rundbågig omfattning i södra sidans port till koret.	Arkitekt C D Björk	RA: D II bb: 9, T 84

Årtal	Händelse	Kommentar	Upphovsman	Källa
1824-26	Nybyggnad – torn Vård/underhåll – exteriör Ändring – ombyggnad, tak	Ett västtorn byggdes i två års tid. Klockorna flyttades upp från stapeln 1825, som då revs, men först året därpå var tornet helt färdigställt. <ul style="list-style-type: none"> Tornet grundlades med gråsten och murades därpå upp med tegel. Yttre avfärgning skedde med Gotlandskalk. Långhusets tak genomgick större reparation till följd av stormskada 1822. Därvid ändrades det tidigare branta takfallet till nuvarande flackare. 	Arkitekt C D Björk Byggmästare Olof Sjöström	VS: E IV a: 91 b, Omkostnadsförslag ATA: Ihrfors, s 1846 Ahlberg, s 269 Kilström, s 5
1843	Vård/underhåll – exteriör	Tornets lanternin ommålades med oljefärg.		VS: E IV b: 118, inventarium 1843
1844		En större orgelläktare byggdes över västra delen av kyrkorummet.		Restadius, s 11
1850	Vård/underhåll – exteriör	Långhusets dåvarande spåntak tjärströks.		VS: E IV b: 118, inventarium 1850
1854	Fast inredning – orgelverk	På den nybyggda västra läktaren installerades ett 8-stämmigt orgelverk. Slutbesiktning av utförd installation skedde den 21 augusti 1854. (Det tidigare orgelverket, som stått på en läktare på korets södra sida, flyttades till Skerike kyrka.)	Orgelbyggare Gustaf Andersson, Stockholm	TF: O I a: 2 VS: E IV b: 118, inventarium 1865 Ahlberg, s 269
1864	Vård/underhåll – interiör	Yttre upprustning; <ul style="list-style-type: none"> Kyrkans fasader lagades och avfärgades. Fönstren renoverades. Inre förnyelse; <ul style="list-style-type: none"> Kyrkorummets väggar vitlimmades Korets golv av furubräder reparerades Predikstolen renoverades Altarringen utvidgades och försågs med ny stoppning Altarbordet målades och förgylldes 		VS: E IV b: 118, inventarium 1865 VS: F III a; 38, ämbetsberättelse 1891
1866-74	Ändring – ombyggnad, interiör	Fortsatt inre förnyelse; <ul style="list-style-type: none"> I gångar, kor och inom altarringen lades planstengolv Öppen bänkinredning byggdes på nya brädgolv. Bänkarna ådrades. Över altaret insattes ett järnfönster med målat glas. (För att finansiera nyinredningen beslutade sockenstämman 1867 att sälja kyrkans medeltida altarskåp, en rad träskulpturer och 10/12 passionstavlor - till Statens historiska museum.)		VS: E IV b: 118, inventarium 1874 och bilaga till inventarium 1922 TF: Brandsyn 1878 Kilström, s 6 & 18 Lundblad, s 13 Nilsén, s 122-123
1883-91		Någon gång under perioden 1883-91 blev yttertaket spåntäckning ersatt med falsad plåt.		VS: F III a; 38, ämbetsberättelse 1891
1905		Långhusets nylagda plåttak målades med svart oljefärg. Nya fönster blev insatta och målades två gånger både in- och utvändigt.		TF: O I a; 2, Kontrakt 1905-09-11

Årtal	Händelse	Kommentar	Upphovsman	Källa
1932	Vård/underhåll – exteriör Ändring – restaurering, interiör	<p>Yttre renovering och inre omgestaltning;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Fasaderna lagades ”nödtorftigt” och avfärgades • Befintliga golv revs upp och underliggande fyllning urschaktades. Gravlämningar borttogs hopsamlades och gravsattes på kyrkogårdens norra sida. • Ett undergolv av betong med asfaltisolering gjöts. • I mittgång och kor lades kalkstensgolv. • Hela korpartiet höjdes. • Korfönstret ströplades med färg för att dämpa motljuset (provisorisk åtgärd i väntan på nytt fönster med glasmålning) • Kyrkorummets väggar knackades rena från färg- och putsskikt från 1700-talet och senare, så att medeltida och 1600-talsmålningar åter kom i dagen. Såväl dessa som valvens målningar rengjordes och retuscherades. • Igenmurad trappa till kyrkvinden återöppnades och en ny dörr med järnbeslag införskaffades • 1800-talets öppna bänkinredning ersattes med en ny, likaledes öppen fast med hela bänkryggar och gavlar vars form påminner om en sluten inredning. • Skranket till orgelläktaren och orgelfasaden målades gråblå med en del detaljer och ornament i guld. • Samtliga fönster försågs med innanfönster med grön- och rödtonat antikglas i blyinfattning • Den nya bänkinredningens trätor syrabetades mörka och fick listverk i dämpat brunt och mörkt grönt • Sakristan fick nya brädgolv och ny skåpinredning • Elektrisk värme och ny elbelysning installerades. Elcentralen inrymdes i ett skåp under norra läktartrappan. 	<p>Arkitekt Are Essén</p> <p>Konservator John Österlund</p> <p>Byggmästare P E Björklind</p> <p>C L Borén (grundläggning, betonggjutning, asfaltisolering)</p> <p>Orresta snickerifabrik (bänkar, skåp och dörrar)</p> <p>Konstglas-mästare David Lindholm</p>	<p>VS E I V b: 118, inventarium upprättat vid biskopsvisitation 21-23/7 1933</p> <p>Kilström, s 6</p> <p>Rönnegård, s 165-170</p> <p>VLT 1932-12-03</p>
1934	Fast inredning – glasmålning	Nytt korfönster blev insatt, efter ritning daterad 17/11 1933 av Per Månsson. Målningen anpassades till valvens och väggarnas medeltidsdekor.	Konstnär Per Månsson	RA: D II b: 9 T 84
1957	Ritning godkänd	Orgelverket från 1854 ombyggdes och förnyades. Ritning till bårhus upprättades av Viktor Segerstedt.	Arkitekt Viktor Segerstedt	RA: D II b: 9 T 84 TF: O I a; 2 Handlingar om kyrkorgeln

Årtal	Händelse	Kommentar	Upphovsman	Källa
1960	Vård/underhåll – exteriör	Yttre renovering; <ul style="list-style-type: none"> Hela sockelputsen och löst sittande fasadputs nedknackades. Fasaderna lagades med KC-bruk och avfärgades med vit cementfärg (aktivan). På tornet, sakristian och 2/3 av långhuset blev sockeln slätputsad med cement och slammad med cementvatten. På långhusets östra tredjedel lämnades sockeln oputsad. En del av de utspringande baspartierna i tegel på södra fasaden togs bort och täcktes istället med kopparplåt. Det runda fönstret över sydportal återställdes i ursprungligt skick och försågs med antikglas. Samtliga fönster renoverades. 	Arkitekt Claes Laurent Byggmästare Valter Nilsson	TF: O I a; 2, Restaurering kyrkans exteriör 1960 Entreprenadkontrakt, slutbesiktning 29/6 1960 Folkbladet 1960-05-19 VLT 1960-06-14
1970		Flyttbar 4-stämmig orgel, utförd i japansk ek, placerades i koret. Invigning den 22 november 1970	Olof Rydén	Kilström, s 22
1974	Teknisk installation	Kyrkans elvärmeanläggning kompletterades.		VKS: Protokoll från slutbesiktning 1974-11-06
1979		Kyrkans, tornets och sakristians plåttak lagades och ommålades. Vid förarbetena blev norra takfallet helt blankskrapat.	Firma Takbehandlingar, Eskilstuna	VKS: Faktura 1979-10-09
1981	Ändring – restaurering, interiör	Kyrkorummets målningar rengjordes och konserverades. Över läktaren mot söder framskrapades ytterligare en målning, en figur i gryta. Rengöring skedde med gomma pane och modellmassa ”Play doh”. Lagning gjordes med Gotlandskalk. Altarring ommålades i överensstämmelse med de originalfärger som framskrapades. Altare och altarupsats fick också en mer ”historisk färgsättning”.	Konservator Ola Westerudd, Jönköpings läns museum	VKS: Konservatorsrapport 1982-10-11
1982	Fast inredning – orgel, orgelverk	Orgeln restaurerades, med bibehållande av äldre delar.	Walther Thür orgelbyggen AB	VKS: Anbud & faktura
1989	Vård/underhåll – exteriör	Fasadrenovering; <ul style="list-style-type: none"> Rengöring skedde genom sandblästring så att befintlig färg och lös vattrivning avlägsnades Hydrauliskt kalkbruk användes till grundning Övriga putspåslag skedde med luftkalkbruk Avfärgning skedde med fabriksblandad kalkfärg De cementputsade socklarna målades med silikatfärg Fönster och dörrar ommålades med oljefärg i likadan nyans som förut 	Ingenjörsfirma Bo Göransson Tremans fasad AB	VKS: Arbetsbeskrivning 1989-04-15
1992	Ändring – ombyggnad, interiör	Vindfång i stål och glas byggdes in i vapenhuset	Eklunds glasmästeri AB	VKS: Beställning & faktura
1993	Vård/underhåll – exteriör	Långhusets plåttak blev omlagt. Ersättande plåt lades i skivtäckning, samma format som tidigare, fabrikslackerad yta.	Västerås byggplåt AB	VKS: Anbud & fakturor

Årtal	Händelse	Kommentar	Upphovsman	Källa
1995		Tre av kyrkorummets bänkar borttogs.		VKS: Sammanträdesprotokoll 1995-05-10
1996	Vård/underhåll – exteriör	Fasaderna renoverades på nytt, sedan färg- och puts släppt från underlaget i förtid. Orsaken angavs vara bristande rengöring vid förarbetena. Kyrkorummets klimat reglerades genom införande av intermittert uppvärmning	Tremans fasad AB, Hedemora Åskebro El AB	VKS: Skrivelser och fakturor
2004	Ändring – ombyggnad, interiör	Sakristian nyinreddes; Valv och väggar kalkavfärgades. Det lackade brädgolvet från 1933 slipades och oljades. Skåp för liggande förvaring av textilier sattes in, delar av ett tidigare skåp återanvänds.	Arkitekt Britt-Marie Emmoth, Archus Arosia	VLM: Ärende dnr VLM 040005
2004-2005		Vård- och underhållsplan upprättades för Tortuna kyrka	Svensk Klimatstyrning AB	VKS